

Infinitivní konstrukce

PROSTÝ INFINITIV

Prostý infinitiv může fungovat jako nominativ a akuzativ, tj. jako podmět, jmenná část přísudku, předmět, vysvětlující přístavek, člen srovnání (srov. české „raději chci *zpívat než malovat*“).

Infinitiv ve funkci podmětu

- Vyskytuje se hlavně u neosobních sloves a neosobních konstrukcí, které se skládají z 3. os. sg. slovesa *esse* a substantiva, adjektiva v neutru nebo adverbia, např. (ex Traina 1993: 266–267):

Taedet audire eadem miliens. (Ter., *Phorm.*, 486)
Je nuda slyšet to stejné tisíckrát.

Lex est, non poena, perire. (Sen., *Epigr.*, 1, 7)
Zemřít je zákon / nutnost, ne trest.

Difficile est se noscere. (Auson., *Op.*, 3, 1, 19)
Je těžké poznat sám sebe.

Magni animi est magna contemnere. (Sen., *Ep.*, 39, 4)
Je známkou velkého ducha pohrdat velkými věcmi.

- Tyto výrazy mohou často řídit i konstrukci ak. + inf., někdy také obsahovou větu s *ut* a konjunktivem (viz různé spojkové obsahové věty). Rozdíl proti akuzativu s infinitivem spočívá v tom, že v kombinaci s prostým infinitivem se jedná o neosobní, všeobecné tvrzení „ono“ (ono je to obecně užitečné učit se), kdežto u akuzativu s infinitivem je vyjádřena konkrétní osoba či věc (je užitečné, aby se děti učily).

<i>Utile est discere.</i> (Ono) je užitečné učit se.	<i>Utile est pueros discere.</i> Je užitečné, aby se děti učily.
---	---

- U některých výrazů, např. *tempus est*, připadá v úvahu také genitiv gerundia (nebo gerundivní vazba), neklasicky také věta s *ut*.

Infinitiv ve funkci jmenné části přísudku

- Používá se hlavně v případě, když je podmětem jiný infinitiv, méně často se může infinitiv kombinovat se substantivem nebo adjektivem v neutru, např. (ex Traina 1993: 267):

Vivere militare est. (Sen., *Ep.*, 96, 5)
Žít znamená bojovat.

Beneficium accipere est libertatem vendere. (Publ. Syr., 58)
Přijmout poctu / službu / úsluhu znamená prodat svobodu.

Infinitiv ve funkci předmětu

- **Pro předmět bez předložky se neužívá gerundium**, které se objevuje v nepřímých pádech, v těchto případech je nutné použít **infinitiv!!**
- V běžné řeči a u básníků se infinitiv objevuje i tam, kde by „mělo být“ gerundium nebo supinum, např. po slovesech pohybu (*eamus videre* místo *eamus ad videndum* nebo *eamus visum*). V pozdní latině a u básníků se infinitiv používá někdy i po předložkách (1 případ i u Cicerona), v závislosti na substantivech a adjektivech (např. jako tzv.

accusativus Graecus). Tyto tendence jsou doloženy už v archaické latině, určitou roli mohl sehrát i vliv řečtiny.

- Infinitiv ve funkci předmětu doplňuje řadu sloves, vedle modálních a fázových sloves (*incipio, coepi* „začít“; *pergo* „pokračovat“; *desino, desisto* „přestat“) i mnoho dalších, např.:

scio, disco, cupio, gestio „jsem netrpělivý, toužím, těším se“, *studeo, cogito* „zamýšlím něco udělat“, *neglego, paro, statuo, decerno* „stanovit, rozhodnout“, *in animo habeo* „mít v úmyslu“, *audeo, moror* „váhat, otálet“, *cunctor* „váhat“, *dubito* ve významu „váhat“, *timeo* ve významu „váhat“, *assuefacio, soleo, conor* „snažit se“, *contendo* „usilovat“, *propero, maturo, festino* „spěchat“, *omitto* „opomíjet“, *obliviscor*

- U některých sloves jsou možné další konstrukce, např. akuzativ s infinitivem, vedlejší věta obsahová s *ut*, konstrukce *ad* + gerundium. Za určitých okolností mohou být tyto konstrukce povinné, bývá to např. při různých podmínkách:

Cupio abire.

Chci odejít. (já chci, já odejdu)

Cupio te abire.

Chci, abys odešel. (já chci, ty odejdeš)

Infinitiv jako člen srovnání

- Infinitiv se může objevit také v rámci srovnání, např. (ex Traina 1993: 268):

An potest quicquam esse suavius quam nihil dolere? (Cic., *Fin.*, 2, 11)

Což může být něco sladšího než necítit bolest?

Periculosius est timeri quam despici. (Sen., *De ir.*, 2, 11, 1)

Nebezpečnější je, když se ostatní člověka bojí než když jím pohrdají.

Infinitiv jako vysvětlující přístavek

- Infinitiv může také blíže určovat a vysvětlovat předcházející zájmeno v neutru nebo substantivum obecného významu, např. (ex Traina 1993: 268):

Id iniustissimum est, iustitiae mercedem quaerere. (Cic. *Leg.*, 1, 49)

Požadovat peníze za spravedlnost, to je ta největší nespravedlnost.

Ecce res magna, habere imbecillitatem hominis, securitatem dei. (Sen., *Ep.*, 53,12)

Být slabý jako člověk a klidný jako bůh, to je velká věc.

Určení prostého infinitivu

- Komplementary, které doprovází prostý infinitiv, jsou v akuzativu. Všimněte si, že se jedná stále o všeobecná tvrzení, která nejsou vztahena ke konkrétní osobě či věci. Např. (ex Traina 1993: 271):

Contra hostem aut fortem esse oportet aut supplicem. (Publ. *Syr.*, 135)

Proti nepříteli je třeba být buď statečný nebo prosit.

Impune quaelibet facere, id est regem esse. (Sall., *Iug.*, 31, 26)

Moci cokoliv dělat beztrestně znamená být králem.

- Pokud se komplement vztahuje k předmětu řídicího slovesa, je v nominativu:

Consul esse potui. (Cic., *Rep.*, 1, 10)

Mohl jsem být konzulem.

Privatus esse non recuso. (Cic., *Phil.*, 8, 25)

Neodmítám být obyčejným občanem.

- V případě neosobního slovesa *licet* s dativem bývá v dativu i komplement, který se k němu vztahuje, např.:

Licet mihi esse otioso.

Je mi dovoleno být v ústraní.

Po *licet* jinak následuje prostý infinitiv, akuzativ s infinitivem nebo konjunktivní konstrukce, např. (ex Traina 1993: 271):

Medios esse non licebit. (Cic., *Att.*, 10, 8, 4)

Nebude možné být nestrannými.

AKUZATIV S INFINITIVEM

Může mít funkci podmětu, předmětu nebo vysvětlovací funkci. Latina vyjadřuje ve většině případů podmět akuzativu s infinitivem (tj. akuzativ). I v latině však nemusí být za určitých okolností vyjádřen, např.:

1. jedná-li se o infinitiv neosobního slovesa
2. pokud by se stejné zájmeno objevilo 2x v jedné větě:

Nec me pudet fateri nescire. (tj. *me nescire*)
Nestydím se přiznat, že nevím.

3. je-li znám z kontextu (v hovorové a básnické latině)

Infinitivní propozice ve funkci podmětu

- Používá se po neosobních konstrukcích, nejedná-li se o všeobecné konstatování (v tom případě prostý infinitiv!).
- Mezi neosobní konstrukce patří např.: *oportet, licet, decet, me pudet, me fugit, me fallit, constat, patet, apparet, intellegi potest, dicendum est, iudicari debet, dictum est, memoriae proditum est aequum est, verisimile est, necesse est, opus est, fama est, tempus est, satis est, mos est*
- Řada z nich připouští i jiné konstrukce, viz spojkové obsahové věty.
- U některých neosobních konstrukcí je vedle akuzativu s infinitivem možná také konstrukce s dativem:

Mihi necesse est id facere.
Musím to udělat.

Necesse est me id facere.
Musím to udělat.

Mihi tempus est id facere.
Je čas, abych to udělal.

Tempus est me id facere.
Je čas, abych to udělal.

Mihi licet id facere.
Je mi dovoleno to udělat.

Licet me id facere.
Je mi dovoleno to udělat.

Infinitivní propozice ve funkci předmětu

Akuzativ s infinitivem se vyskytuje po slovesech následujících sémantických skupin.

- **verba dicendi:** kromě nejběžnějších také *persevero* „trvám slovně na“; *defendo* „slovně bráním“; *testis sum*; *auctor sum*; *moneo* „připomínám, že“; *minor*; *promitto, polliceor; mitto* „vzkazují“
- **verba sciendi, putandi:** kromě nejběžnějších sloves typu *scio* nebo *puto* dále *non sum nescius; disco; cognosco; accipio*, hl. v pf. *accepi* „učit se“; *invenio; certior fio; statuo, decerno* „stanovit / rozhodnout, že“; *suspicio* „tušit“; *facio* „předpokládat“; *memini; recorder; simulo, spero, in spem venio, me spes tenet, despero, confido* „důvěřovat“, *diffido* „nedůvěřovat“
- **verba sentiendi:** zejména *video, audio, sentio, aspicio, animadverto* apod.; konkurence s konstrukcí participia prézentu, která se může užít i po slovese *facio* ve významu „líčit“
- **verba affectuum:** kromě sloves vyjadřujících přímo city typu *gaudeo, doleo, aegre fero* také *indignor, miror, glorior, queror*; tato slovesa mohou mít i VV s *quod*
- **některá verba voluntatis:** zejména *volo, nolo, malo, cupio, iubeo, veto, prohibeo, sino, patior, cogo*; zřídka i *expeto, opto, desidero*
- **pozor** na rozdílné konstrukce některých sloves v závislosti na tom, zda se jedná o obsahovou větu žádací nebo oznamovací, viz Novotný II §386

	akuzativ + infinitiv	ut/ne + konjunktiv
<i>suadeo, persuadeo</i>	přesvědčuji koho, že	radím, aby; přemlouvám
<i>moneo, admoneo</i>	připomínám, upozorňuji	napomínám, radím
<i>video</i>	vidím, že	hledím, starám se, aby
<i>censeo</i>	myslím si; soudím, že	rozhoduji, navrhuji, aby
<i>concedo</i>	připouštím, že	dovoluji, aby

Vysvětlovací infinitivní propozice

- Stejně jako prostý infinitiv může i akuzativ s infinitivem vysvětlovat předcházející zájmeno v neutru, substantivum nebo adverbium typu *sic, ita*. Proti prostému infinitivu je vyjádřena konkrétní osoba či věc, např. (ex Traina 1993: 282):

Spes tamen una est, aliquando populum Romanum maiorum similem fore.
(Cic. *Fam.*, 2, 3, 2).

Jedinou nadějí je **to, že** se římský národ bude jednou podobat svým předkům.

- Pro vysvětlení lze vedle prostého infinitivu a akuzativu s infinitivem použít i další konstrukce, např.:
 1. nezávislou větu (je např. oddělená dvojtečkou)
 2. vedlejší větu s *ut / ne* + konjunktiv; tato možnost se používá v případě, že je přítomen odstín vůle („poselství, aby všichni odešli“)
 3. obsahovou větu s *quod* + indikativ nebo konjunktiv (*id doleo quod...* „trápí mě to, že...“)
- Užívá se většinou konstrukce, kterou by vyžadovala VH, kdyby tam nebylo zájmeno / adverbium nebo kdyby místo substantiva bylo příslušné sloveso (např. *sperare* místo *spes*).

AKUZATIV S PARTICIPIEM PRÉZENTU

Po některých predikátech skupin 1 – 3 (tj. smyslového vnímání, mluvení, vědění) používá akuzativ s participiem přezentu. Participium přezentu je predikativem (v české terminologii doplňkem) a vztahuje se k předmětu řídicího predikátu, např. *Video patrem cantantem*:

Video patrem
Vidím otce
(*patrem*) *cantantem*
(otce) zpívajícího

Doslova tedy „Vidím otce a ten otec je zpívající“, tj. „Vidím otce, jak zpívá.“

Tato konstrukce se vyskytuje zvláště po slovesech smyslového vnímání, ze sloves projevu jsou to zvláště *inducere* a *facere*, která v tomto případě znamenají „líčit, popisovat, zobrazit“.

NOMINATIV S INFINITIVEM

- Vyjadřuje jistotní modalitu („prý, asi, nejspíš“ apod.).
- Vyskytuje se po slovesech prvních tří skupin, tj. *dicendi*, *sciendi/putandi* a *sentiendi*. Nejčastěji se objevuje se slovesem *videri* „zdát se“, užívá se osobní konstrukce, a to i v kombinaci s pomocným slovesem (např. *posse*, tj. *stultus videri possum* „může se zdát, že jsem hloupý“).
- Sloveso *videri* se však může užít i neosobně (tj. ve 3. os. sg.), pak po něm následuje prostý infinitiv, infinitiv s dativem nebo akuzativ s infinitivem. Dochází k tomu v těchto případech:

1. Pokud znamená „zdát se vhodné“, např.

Visum est mihi aliquid de senectute dicere.

Zdalo se mi vhodné říct něco o stáří.

2. v kombinaci s adjektivem v neutru typu *utile*, *verisimile*, *turpe*, *idoneum*, např.

Marium consulem fieri utile videbatur.

Zdalo se užitečné, aby se Marius stal konzulem.

Turpe mihi videbatur in eam urbem me audere reverti.

Zdalo se mi hanebné, že se opovažuji vrátit do toho města.

Idoneum visum est de natura dicere.

Zdalo se vhodné mluvit o přírodě.

3. Pokud na *videri* závisí opisná konstrukce *fore ut*, např.

Videtur fore ut id perdiscat.

Zdá se, že se to naučí.

4. Pokud na *videri* závisí infinitiv neosobního slovesa (jako *puđere* „stydět se“, *referre* „záležet někomu na něčem“, *interesse* „záležet někomu na něčem“, *decere* „slušet se“, *licere* „být dovoleno“, *accidere* „stát se“), např.:

Ducis hoc referre videtur.

Zdá se, že na tom veliteli záleží.

- I v případě některých dalších sloves *dicendi*, *sciendi/putandi*, *sentiendi* se vyskytují **neosobní konstrukce** s akuzativem s infinitivem, a to zvláště pokud se jedná o složený tvar slovesa (např. *dictum est*), v kombinaci s modálním slovesem a ve vložených větách, např.:

Traditum est etiam Homerum caecum fuisse.

Homér prý byl slepý.

Vere dici potest magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum.

Vskutku lze říct, že úředník je mluvící zákon, zákon že je však němý úředník.

- **Hranice mezi užitím osobní a neosobní konstrukce nejsou ostré.**
- Slovesa *iubeor*, *vetor*, *cogor*, *prohibeor*, *sinor* mají **vždy osobní vazbu**, a to i v případě **složených tvarů** perfektního systému (v nominativu je osoba, které se přikazuje / zakazuje, nebo osoba či věc, kterou má děj zasáhnout), např. (ex Traina 1993: 45):

Non adesse eram iussus. (Cic. Dom., 62)

Dostal jsem příkaz nebýt tam (přítomen).

ČASY INFINITIVU

- U prostého infinitivu se většinou jedná o „atemporální“ **infinitiv prézentu**, je však doložen i infinitiv perfekta, zvláště v archaické latině po slovesech vyjadřujících nutnost, vůli, možnost.
- U konstrukce ak. + inf. má infinitiv **relativní význam**. Infinitiv **présentu** vyjadřuje **současnost**, infinitiv **perfekta** **předčasnost** a infinitiv **futura** **následnost** vzhledem k řídicímu predikátu.
- Někdy dochází k elipse (vypuštění) *esse* u inf. pf. pas., inf. fut. akt. a u gerundivní konstrukce. V konstrukci je tedy samostatné participium perfekta nebo futura či gerundivum.
- Nemůže-li sloveso mít infinitiv futura (nemá např. supinum), užívá se opisná konstrukce *futurum esse (fore)*, *ut* + **konjunktiv prézentu** nebo **imperfekta**. **Konjunktiv prézentu** se použije v případě, že je **řídicí sloveso v čase hlavním** a **konjunktiv imperfekta**, pokud je **řídicí sloveso v čase vedlejším**, více viz způsobová závislost.

Dico futurum esse / fore, ut id accidat.

Říkám, že se to stane.

Dixi futurum esse / fore, ut id accideret.

Řekl jsem, že se to stane.

- Někdy se místo inf. fut. používá pro následnost inf. prés.
- Po *memini* se užívá:
 - inf. prés., pokud se jedná o současnost se slovesem *memini* nebo pokud se jedná o osobní vzpomínku (něco, co jsem sám viděl, s čím jsem měl zkušenost apod.) na minulý děj v jeho průběhu
 - převážně inf. pf., pokud je vzpomínaný děj podán jako dokončený nebo pokud se vzpomínka týká někoho jiného (např. „Pamatuji si, že v tom roce byla korunována anglická královna“.)

POUŽITÁ LITERATURA

- GHISELLI, Alfredo – Concialini, Gabriela. *Il nuovo libro di latino – vol. I. Teoria*. V ristampa. Bari : Laterza, 2002. 550 s. ISBN 88-421-0322-5.
- PEŇÁZ, Petr – URBANOVÁ, Daniela. *Syntax latinského souvětí*. Pracovní text UKS FFMU.
- NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice*. Vyd. 2., v H & H 1. Jinočany : H & H, 1992. 297 s. ISBN 80-85467-91-7.
- TRAINA, Alfonso – Bertotti, Tullio. *Sintassi normativa della lingua latina : teoria*. 2. ed. Bologna : Cappelli Editore, 1993. 519 s. ISBN 88-379-0717-6.